

Oponentský posudek na disertační práci Mgr. Jána Iča

Predsmrtné básne vietnamských buddhistických mníchov z doby Lý–Trân (9. – 13. storočie)

Název disertační práce Jána Iča naznačuje, že její hlavní náplní je analýza primárních textů předsmrtných básní zenových mnichů z období uvedeného v titulu. „Primárnost“ těchto textů je nicméně závislá na věrohodnosti jejich pozdních opisů. Otázkou vývoje předmětných textů do podoby ustálené v 18. století se doktorant zabývá v kapitole 4 (viz níže). Práce (143 str. bez příloh) je rovnoměrně rozdělena na teoreticky a historicky zaměřenou první část a aplikovanou část druhou. V první části jsou literárně-historické údaje o předsmrtných básních uváděny v širokém rámci politických a náboženských dějin Vietnamu. Je zřejmé, že se autor ve vietnamských dějinách dobře orientuje, má v této oblasti značné vědomosti, ale hlavně, dokáže vidět a doložit souvislosti „velkých“ a „malých“ dějin, v konkrétním případě souvislosti mezi (zdánlivě) „malým“ tématem předsmrtných básní a „velkou“ čínskou a sino-vietnamskou tradicí vietnamského písemnictví. Z pohledu humanisty jde ovšem v této práci o téma základní, dotýkající se otázky života a smrti.

Autor uvádí, že literární historikové i teoretikové ve Vietnamu i v zahraničí věnují v současné době básním vzniklým mezi lety 862–1221 (s. 25) velkou pozornost. Dokazuje to i cca 150 poznámek pod čarou (do str. 53) odkazujících k textům z poměrně velkého počtu dostupných sekundárních pramenů. Z těch se celá řada týká také dějin vietnamského buddhismu, jeho příchodu do Vietnamu, jeho koexistence s konfucianstvím (viz např. citát na str. 35) a také příchodu mnicha, Inda Vinitaručiho, „zkladateľa prvej autentickéj vietnamskej zenovej školy“ (str. 37). Právě na půdě dvou důležitých zenových škol vznikla tradice čtení předsmrtných básní *tù thê*.

Počínaje stránkou 41 a kapitolou „Charakteristika zdrojového materiálu“ se J. Ičo plně soustřeďuje na básně *tù thê*. K tématu se na dalších stránkách „přibližuje“, začíná historií textů, jejichž originály se nedochovaly a jejichž současná dostupnost je výsledkem mravenčí práce mnoha generací literárních historiků a archivářů a pokračuje v 5. kapitole („Buddhistický mníš ako autori básní *tù thê*“) úvahou o podobě „neznámého autora“. Vychází v ní z předpokladu Jana Mukařovského, že v textu je zašifrován určitý obraz tvůrčí osobnosti, který sice není obrazem skutečného autora (s. 44), je však představou „silně pociťovanou“ subjektem vnímajícím umělecké dílo. Pro J. Iča jsou – ve vztahu ke zkoumaným básním – „anonymní“ i autoři, kterým jsou některé básně připisovány, protože věrohodnost autorství i identity textů je oslabena staletými jejich přepisování, mizení a znovu objevování. S texty bylo také účelově manipulováno k dosažení politických cílů. „Texty sa zázračne objavovali na rôznych miestach, iné písali jednotliví mníši“ (str.

46). Zájem o „podobu“ autora básně *tù thê* je, samozřejmě, legitimní, protože předsmrtné veřejné „vyřčení“ takové básně bylo svázáno jak s dobovou podobou věrouky, již její autor vstřebal, a víry, již vyznáva, tak i s jeho specifickou společenskou rolí. Každý z autorů byl člověkem své doby a J. lčo správně připomíná i „aktivnu účast na verejnom živote“ autora-mnicha (s. 47). Byl to člověk sžitý se svým prostředím, byl to „buddhistický učitel, kazatel“ (str.51), takže tvrzení, že motivace k přednesu předsmrtné básně má původ především v didaktické dimenzi vztahu tvůrce ↔ příjemce je zcela opodstatněné; interpretace tohoto základního příznaku protkáva jako červená nit celý text lčovy práce a přispívá k jeho koherenci.

Stěžejní 6. kapitola (s. 54–88) první části této práce je věnována formám a obsahům básní *tù thê*. Formální stránka odpovídá dobovým čínským vzorům a zvyklostem, nejčastější jsou 5 a 7 slabičná čtyřverší. Vietnamští mniši byli podle J. lča vedeni snahou o takovou podobou básně, jež by v konečném vyznění přinášela „dôležitú informáciu v zrozumiteľnej, zaujímavej forme“ (str. 54). Obsah je charakterizován jako nábožensky zaměřený, týkající se prázdnoty, pravé moudrosti apod. Obtížnost výkladu těchto a dalších pojmů reprezentovaných čínskými znaky demonstruje diplomant na pojmu „srdce“. Čínský znak sloužící k jeho reprezentaci odkazuje v literaturách Dálného východu také k „mysli“ a obecněji pojímá celý lidský mentální prostor (str. 59).

Fenomén intertextuality (citace, narážky, odkazy, parafráze apod.) s výkladem básní *tù thê* také úzce souvisí, zejména díky jejich obsahové vazbě na buddhistické náboženské texty původem z Indie a na jejich překlady do literární čínštiny. Doktorant proto v kapitole 6 (6.2.3, str. 63–67) uvádí historická fakta týkající pronikání náboženských textů do Vietnamu, jejich interpretace a vlivu, speciálně pak vlivu na básně *tù thê*. Otázky týkající se závažných – vždy jedinečných a neopakovatelných – okolností vzniku předsmrtné („úmyselne finálne“, str. 74) básně jsou rozebrány v oddílu 6.5 (str. 73–80). Jedním z podnětů pro obhajobu by v této souvislosti mohlo být rozvedení úvahy o estetické podobě a poetické kvalitě (spiritualitě) předsmrtných básní zastíněné/nezastíněné (?) jejich didaktickým posláním, případně o vztahu didaktické díkce a etické náplně tohoto poslání. Jde o víc než jen o návod, jak se zbavit existenciální úzkosti a vyrovnat se s nevyhnutelností smrti? Proč a v čem byl přednes předsmrtné básně „prestížní“?

V závěru 6. kapitoly si zařazení *tù thê* do kontextu „domácej literárnej tvorby“ (s. 80) opět vyžádalo krátkou „lekci“ z vietnamských dějin, z níž vyplývá, že ono „zařazení“ je značně limitováno minimálním objemem dochované „domácí tvorby“. Obohacením je srovnání monotematických *tù thê* se soudobými básněmi na jiné téma (6.6.1). V Závěru k první části své disertace autor vyzdvihuje

dominanci buddhistické literatury ve Vietnamu ve sledovaném období. Náboženský obsah *tù thê* byl ovšem sdělován formou „jednozanačně vycházející z čínských básnických vzorů doby Tang“ (str. 90).

Druhá část práce obsahující překlady *tù thê* je rozdělena podle dvou zenových škol, k nimž básníci-mniši patřili. Autoři Vinitaručihó školy jsou zastoupeni 11 básněmi, autoři Wúyántōngovy školy cca 30 básněmi. Text každé básně je uveden v zápisu čínskými znaky, přeložen do slovenštiny, přeložen (nebo přepsán?) do sinovietnamštiny, přeložen do vietnamštiny a komentován. Je tudíž zřejmé, že vietnamista J. Ičo musel zvládnout mluvnici staré čínštiny a pochopit prozodická pravidla skládání klasické čínské básně.

Bohatá bibliografie, četné odkazy (včetně citací) na relevantní literaturu, dvacetistránková příloha, jsou důkazem, že Ján Ičo přistoupil k úkolu komplexní prezentace specifického žánru *tù thê* zodpovědně a že své téma zpracoval velmi důkladně. Disertační práce Jána Iča je nesporným přínosem pro badatele v oblasti dějin vietnamské literatury a jazyka na Slovensku i v České republice. Přeložena, ať v úplnosti nebo částečně, do angličtiny by mohla překročit hranice těchto dvou zemí. Disertační práci Mgr. Jána Iča doporučuji k obhajobě.

V Praze, 11. května 2010

Prof. Zdenka Švarcová, Dr.